

Κοινωνική Πολιτική

Τόμ. 5 (2015)

Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης στην Αγορά Εργασίας των Χωρών υπό το Καθεστώς Δημοσιονομικής Προσαρμογής: Μια Συγκριτική Ανάλυση

Ελένη Ρομποτή, Ανδρέας Φερώνας

doi: [10.12681/sp.10600](https://doi.org/10.12681/sp.10600)

Copyright © 2016, Ελένη Ρομποτή, Ανδρέας Φερώνας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ρομποτή Ε., & Φερώνας Α. (2017). Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης στην Αγορά Εργασίας των Χωρών υπό το Καθεστώς Δημοσιονομικής Προσαρμογής: Μια Συγκριτική Ανάλυση. *Κοινωνική Πολιτική*, 5, 38–63.
<https://doi.org/10.12681/sp.10600>

Οι Επιπτώσεις της Οικονομικής Κρίσης στην Αγορά Εργασίας των Χωρών υπό το Καθεστώς Δημοσιονομικής Προσαρμογής: Μια Συγκριτική Ανάλυση

Ελένη Ρομποτή

Υποψήφια Διδάκτωρ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Ανδρέας Φερόνας

Επίκουρος Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Περίληψη

Σκοπός του άρθρου είναι η συγκριτική ανάλυση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην αγορά εργασίας των χωρών που τέθηκαν υπό το καθεστώς δημοσιονομικής προσαρμογής (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία και Κύπρος). Αυτό θα επιδιωχθεί μέσα από την συγκριτική εξέταση των μεταρρυθμίσεων που επιβλήθηκαν σε δομικά συστατικά στοιχεία της αγοράς εργασίας των χωρών αυτών την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Από την συγκριτική ανάλυση προκύπτει ότι τα μέτρα που επιβλήθηκαν στο όνομα της ανταγωνιστικότητας και της ευελιξίας της αγοράς εργασίας, στο πλαίσιο των προγραμμάτων διάσωσης που συμφωνήθηκαν με την Τρόικα (ΕΕ, ΕΚΤ και ΔΝΤ), συνετέλεσαν στην απορρύθμιση των εργασιακών σχέσεων. Βασικά εργαλεία των παρεμβάσεων αυτών αποτέλεσαν η αποδιάρθρωση του συστήματος καθορισμού των μισθών, η αποδόμηση του συστήματος κοινωνικής προστασίας των ανέργων, η αποδυνάμωση του θεσμού της πλήρους και σταθερής απασχόλησης προς όφελος των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, η απορρύθμιση της νομοθεσίας για την προστασία της απασχόλησης και η αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Λέξεις Κλειδιά: Οικονομική Κρίση, Χώρες Μνημονίων, Μεταρρυθμίσεις της Αγοράς Εργασίας

Abstract

The aim of this article is a comparative analysis of the impact of the financial crisis on the labour market in the so called Memorandum countries (Greece, Portugal, Ireland and Cyprus). This will be sought through the examination of the reforms that have been imposed on structural components of the labour market in these countries in the course of the economic crisis and under bailout agreements with the Troika (EU, ECB, and IMF). The comparative analysis suggests that the measures imposed, in the name of competitiveness and flexibility in the labour market, have contributed to the deregulation of labour relations. The dismantling of the wage determination system, the weakening of the social protection system for the unemployed, the fading of the institution of full-time and stable employment to the benefit of flexible employment forms, the deregulation of employment protection legislation and the decentralization of collective bargaining have all served as the main tools of these interventions.

Keywords: Economic Crisis, Memorandum countries, Labour Market reforms

1. Εισαγωγή

Αντικείμενο του παρόντος άρθρου είναι η ανάλυση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην αγορά εργασίας των χωρών που τέθηκαν υπό το καθεστώς δημοσιονομικής προσαρμογής. Έμφαση, δηλαδή, θα δοθεί στις χώρες τις Ελλάδας, Πορτογαλίας, Ιρλανδίας και Κύπρου σε μια συγκριτική προοπτική. Θα αναλυθούν κυρίως οι μεταρρυθμίσεις που υιοθετήθηκαν σε αυτές τις χώρες κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, καθώς και ο αντίκτυπος τους στην ευρύτερη λειτουργία της αγοράς εργασίας.

Μεθοδολογικά, το άρθρο στηρίζεται στη συλλογή και επεξεργασία πρωτογενούς και δευτερογενούς υλικού. Αξιοποιήθηκαν πηγές από την ελληνική και ξενόγλωσση βιβλιογραφία και αρθρογραφία, αλλά και πρωτογενείς πηγές που περιλαμβάνουν την ελληνική νομοθεσία, μελέτες και εκθέσεις Ευρωπαϊκών και Διεθνών οργανισμών (OECD, EUROFOUND κ.λπ.), εθνικές και διεθνείς βάσεις στατιστικών δεδομένων (ΕΛΣΤΑΤ, EUROFOUND, EIRO, Employment Protection Database του ΟΟΣΑ). Η δομή που ακολουθείται είναι η εξής: μετά από μια συνοπτική απεικόνιση των οικονομικών και δημοσιονομικών επιπτώσεων της κρίσης στις χώρες των μνημονίων (ενότητα 2), αναλύονται συγκριτικά οι μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας που

επιβλήθηκαν στις χώρες αυτές (ενότητα 3). Στα συμπεράσματα επιχειρείται μια αποτίμηση αυτών των αλλαγών στο νέο εργασιακό τοπίο που διαμορφώνεται.

2. Οι Δημοσιονομικές Επιπτώσεις της Κρίσης στις Χώρες των Μνημονίων

Η Ευρωπαϊκή Ένωση βιώνει τα τελευταία χρόνια τη βαθύτερη κρίση της ιστορίας της. Από τις χώρες της ΕΕ επλήγησαν ιδιαίτερα αυτές της Περιφέρειας (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Κύπρος, Ιταλία και Ισπανία). Οι χώρες αυτές δέχθηκαν διαδοχικές υποβαθμίσεις της πιστοληπτικής ικανότητάς τους από τις αγορές, με αποτέλεσμα οι τέσσερις πρώτες να αναγκαστούν να ακολουθήσουν προγράμματα οικονομικής προσαρμογής υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ («Τρόικα»), στις 3/5/2010, 11/5/2011, 3/12/2010 και 2/4/2013 αντίστοιχα. Αξίζει να αναφερθεί εδώ ότι η Ιταλία και η Ισπανία απέφυγαν τη μνημονιακή οδό και επιχείρησαν να αντιμετωπίσουν την κρίση με δανεισμό από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, υιοθετώντας εθνικά προγράμματα οικονομικής εξυγίανσης.

Κατά την περίοδο της οξείας κρίσης, η οικονομική κατάσταση των χωρών που εντάχθηκαν στα «μνημόνια κατανόησης» [Memorandum of Understanding (MoU)] για οικονομική βοήθεια είχε επηρεαστεί αρνητικά, αλλά διαφορετικά ως προς την ένταση και το βάθος. Ειδικότερα, το 2007 οι οικονομίες της Ελλάδας, της Ιρλανδίας και της Κύπρου σημείωναν ρυθμούς ανάπτυξης άνω του μέσου όρου της «Ε.Ε 28» (3,1%) (βλ. Πίνακα 1). Ειδικότερα, η Ελλάδα είχε 3,3%, η Ιρλανδία 5,5% και η Κύπρος 4,9%, με την Πορτογαλία να αποτελεί εξαίρεση με 2,5%. Το 2012, από το σύνολο των χωρών που εξετάζουμε, μόνο η Ιρλανδία είχε θετικό συντελεστή ανάπτυξης σε μέτριο επίπεδο στο 0,2%, ενώ ακόμα και ο μέσος όρος για τις 28 χώρες της Ε.Ε είχε μειωθεί στο (-0,5%). Το 2014, εκτός της Κύπρου με (-2.5%), οι ανωτέρω χώρες σημείωσαν ανάπτυξη έστω σε χαμηλά επίπεδα.

Πίνακας 1: Πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ

	2007	2012	2013	2014
Ε.Ε 28	3.1	-0.5	0.2	1.4
Ελλάδα	3.3	-7.3 ^p	-3.2 ^p	0.7 ^p
Πορτογαλία	2.5	-4.0	-1.1	0.9 ^e
Ιρλανδία	5.5	0.2	1.4	5.2

Κύπρος	4.9	-2.4	-5.9	-2.5 ^p
--------	-----	------	------	-------------------

Πηγή: Eurostat, 2015, 28/9/15, code: tec00115. Σημείωση: Ορισμένα στοιχεία είναι προσωρινά. p= προσωρινά (provisional), e=υπολογισμένα (estimated)

Όσον αφορά τα πλεονάσματα και τα ελλείμματα των υπό εξέταση χωρών (Πίνακας 2), το 2007 η Κύπρος (3,2%) και η Ιρλανδία (0,3%) είχαν πλεόνασμα στον προϋπολογισμό τους, ενώ η Πορτογαλία (-3,0%) και η Ελλάδα είχαν (-6,7%) έλλειμμα. Η επίδοση της Πορτογαλίας ήταν οριακά εντός του ορίου του 3% του ΑΕΠ του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, ενώ της Ελλάδας ήταν αρκετά υψηλότερη από το μέσο όρο της «Ε.Ε 28» (-0,9%). Μέχρι το τέλος του 2008 όλες οι υπό εξέταση χώρες παρουσίαζαν έλλειμμα, πλην της Κύπρου (0,9%). Ωστόσο και η κατάσταση της ίδιας άλλαξε σημαντικά φτάνοντας σε έλλειμμα (-5.5%) το 2009, αν και ήταν χαμηλότερο από το μέσο όρο της ΕΕ 28 (-6,7%) και συγκριτικά σαφώς μικρότερο από τα ελλείμματα της Ελλάδας (-15,2%), της Ιρλανδίας (-13.8%) και της Πορτογαλίας (-9.8%). Κατά την περίοδο 2010-2014 καμία από τις χώρες που ακολούθησαν προγράμματα οικονομικής προσαρμογής δεν είχε έλλειμμα εντός του ορίου 3% του ΑΕΠ του ΣΣΑ. Μια από τις βασικές αιτίες της διόγκωσης των ελλειμμάτων, μετά το 2008, ήταν οι μαζικές συνεισφορές για τη στήριξη των τραπεζών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Ιρλανδίας όπου, λόγω κυρίως της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών το 2010, το έλλειμμα εκτινάχθηκε στο 32,3%.

Πίνακας 2.: Ελλείμματα/πλεονάσματα ως % ΑΕΠ

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΕ 28	-2.6	-1.6	-0.9	-2.5	-6.7	-6.4	-4.5	-4.3	-3.3	-3.0
Ελλάδα	-6.2	-5.9	-6.7	-10.2	-15.2	-11.2	-10.2	-8.8	-12.4	-3.6
Πορτογαλία	-6.2	-4.3	-3.0	-3.8	-9.8	-11.2	-7.4	-5.7	-4.8	-7.2
Ιρλανδία	1.3	2.8	0.3	-7.0	-13.8	-32.3	-12.5	-8.0	-5.7	-3.9
Κύπρος	-2.2	-1.0	3.2	0.9	-5.5	-4.8	-5.7	-5.8	-4.9	-8.9

Πηγή: Eurostat, 2015, 28/9/15, code: teina200

Όσον αφορά το γενικό δημόσιο χρέος (Πίνακας 3), το 2007 τα ποσοστά στην Κύπρο ήταν 53,9% και στην Ιρλανδία 23,9%, κυμαινόμενα κάτω από το μέσο όρο της «Ε.Ε 28» (57,8%). Η Πορτογαλία με συντελεστή 68,4% ήταν πάνω από το μέσο όρο της «Ε.Ε 28», αλλά σε σχετικά χαμηλά επίπεδα σε σύγκριση με την Ελλάδα όπου το δημόσιο χρέος ήταν παραπάνω από το 100% (103,1%). Το 2012, τα επίπεδα δημόσιου χρέους τόσο στην Ελλάδα όσο και στις Πορτογαλία και Ιρλανδία ήταν αρκετά πάνω

από το 100% του ΑΕΠ. Συγκεκριμένα στην Ελλάδα 159,4%, στην Πορτογαλία 126,2% και στην Ιρλανδία 120,2%. Η Κύπρος με 79,3% του ΑΕΠ ήταν κάτω από το 100% που άγγιξαν οι άλλες χώρες, αλλά επίσης και από το μέσο όρο της Ευρώπης που βρισκόταν στο 83,8%. Το 2013 και 2014 όλες οι χώρες που ακολούθησαν προγράμματα δημοσιονομικής προσαρμογής είχαν δημόσιο χρέος υψηλότερο από το 100% του ΑΕΠ αλλά και μεγαλύτερο από το μέσο όρο της Ε.Ε.

Μεταξύ του 2011 και 2012 η Ελλάδα ήταν η μόνη χώρα από τις τέσσερις που σημείωσε μείωση του δημόσιου χρέους, παρομοίως και η Ιρλανδία μεταξύ του 2013 και 2014, αν και το 2011-2014 στις τέσσερις χώρες, Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία και την Κύπρο (το 2013-2014) ο δείκτης του δημόσιου χρέους τους ήταν λίγο μικρότερο ή λίγο μεγαλύτερο από το διπλάσιο του ορίου 60% που επιβάλλει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης και το Δημοσιονομικό Σύμφωνο. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι από το 2008 έως το 2014 ο μέσος όρος της «Ε.Ε 28» είχε ξεπεράσει το 60%.

Πίνακας 3. Γενικό ακαθάριστο δημόσιο χρέος ως % ΑΕΠ

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ΕΕ 28	61.8	60.4	57.8	61.0	73.0	78.4	81.0	83.8	85.5	86.8
Ελλάδα	107.3	103.5	103.1	109.4	126.7	146.2	172.0	159.4	177.0	178.6
Πορτογαλία	67.4	69.2	68.4	71.7	83.6	96.2	111.4	126.2	129.0	130.2
Ιρλανδία	26.1	23.6	23.9	42.4	61.8	86.8	109.3	120.2	120.0	107.5
Κύπρος	63.2	59.1	53.9	45.1	53.9	56.3	65.8	79.3	102.5	108.2

Πηγή: Eurostat, 2015, 28/9/15, code: teina225

Όπως θα επιχειρηθεί να τεκμηριωθεί στην επόμενη ενότητα, μέσω των σκληρών πολιτικών απορρύθμισης που επιβλήθηκαν στην αγορά εργασίας στις χώρες των μνημονίων, ορισμένα από τα βασικά συστατικά του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου υποβαθμίζονται ή ακόμη και καταργούνται. Όπως επισημαίνει ο Quiggin, η πολιτική της επεκτατικής λιτότητας συνιστά όχι απλώς «μία οικονομική ιδέα ζόμπι αλλά μία πολιτική στρατηγική κατηγορίας πολέμου» (Quiggin, 2012:233, Caritas, 2014). Αναμφισβήτητα, η συνταγή της πολιτικής λιτότητας οδηγεί στην κατάρρευση της οικονομίας (Stiglitz, 2013, 2013a, Moore, 2012, Caritas 2014), το δε μίγμα

λιτότητας και φιλελευθεροποίησης απειλεί να γείρει την πλάστιγγα υπέρ του κεφαλαίου και κατά της εργασίας κατά το εγγύς μέλλον.

3. Οι Μεταρρυθμίσεις στην Αγορά Εργασίας των Χωρών υπό το Καθεστώς Δημοσιονομικής Προσαρμογής

Η κρίση στο πεδίο της απασχόλησης συνοδεύεται από πολιτικές λιτότητας στην αγορά εργασίας, οι οποίες ενισχύουν την ευελιξία και σε μεγάλο βαθμό συνεπάγονται περαιτέρω βήματα απορρύθμισης της εργασίας και των εργασιακών σχέσεων. Συγκεκριμένα, η αποδιάρθρωση αυτή στην αγορά εργασίας συντελείται με την εξασθένηση του συστήματος καθορισμού των μισθών, την αποδυνάμωση του θεσμού της πλήρους και σταθερής εργασίας προς όφελος των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, την απελευθέρωση και διευκόλυνση των απολύσεων σε βάρος της προστασίας των εργαζομένων σε περίπτωση καταγγελίας των συμβάσεων, την αποδιάρθρωση του συστήματος κοινωνικής προστασίας και αποζημίωσης των ανέργων μέσω της μείωσης των επιδομάτων ανεργίας, την ελαστικοποίηση των ωραρίων, την αποκέντρωση του συστήματος των συλλογικών συμβάσεων και συλλογικών διαπραγματεύσεων, αλλά και την αμφισβήτηση συνολικά του ρόλου τους ως πηγή του εργατικού δικαίου και διαμόρφωσης του περιεχομένου των εργασιακών σχέσεων (INE/ΓΣΕΕ, 2012, 2011).

Οι παραπάνω μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας προωθούνται στα περισσότερα κράτη-μέλη (ΚΜ) της Ε.Ε την περίοδο της κρίσης, ωστόσο επιβάλλονται σε μεγαλύτερη έκταση και ένταση στα ΚΜ που δοκιμάζονται περισσότερο από την ύφεση και που κατέφυγαν στα λεγόμενα Μνημόνια Κατανόησης για την οικονομική σωτηρία τους. Στις ενότητες που ακολουθούν, επιχειρείται μια συγκριτική ανάλυση των μεταρρυθμίσεων αυτών στην αγορά εργασίας.

3.1 Κατώτατοι Μισθοί και Σύστημα Διαμόρφωσης Μισθών

Στον τομέα των μισθών και των συλλογικών διαπραγματεύσεων ο αντίκτυπος των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων εκδηλώνεται σε τρία πεδία: Πρώτον, στη συνεχόμενη πίεση για τη συγκράτηση των μισθών. Δεύτερον, στην προώθηση της αποκέντρωσης

των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Τρίτον, στην αυξανόμενη άμεση πολιτική παρέμβαση στις συλλογικές διαπραγματεύσεις, με σκοπό τη διασφάλιση της αποτελεσματικής υλοποίησης των δύο προαναφερθεισών (Muller & Bernaciak, 2013, Schulten & Muller, 2013a). Σημαντική επιρροή στις εξελίξεις αυτές άσκησαν τα νέα εργαλεία Ευρωπαϊκής Οικονομικής Διακυβέρνησης¹, καθώς θεωρήθηκε ότι οι μισθοί θα μπορούσαν να συμβάλουν στην επιτυχή υλοποίηση των πολιτικών μεταρρυθμίσεων της Ε.Ε για την ανάσχεση της ύφεσης (Πίνακας 4).

Πίνακας 4: Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση στο σύστημα διαμόρφωσης των μισθών: Δεσμεύσεις και συστάσεις της πολιτικής των μισθών (2011-2014) στις χώρες των μνημονίων.

Χώρα	Δεσμεύσεις του Συμφώνου Ευρώ+ (2011)	Συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου (2011-2012)	Συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου (2012-2013)	Συστάσεις του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου (2013-2014)	Προγράμματα χρηματοδοτικής βοήθειας
Ελλάδα	Μηχανισμοί καθορισμού των μισθών	Εφαρμογή δεσμεύσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας. Πρώτο Μνημόνιο: 3/5/2010 (N.3863/2010) & (N.4042/2011) Δεύτερο Μνημόνιο: 1/3/2012.	Εφαρμογή δεσμεύσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας.	Εφαρμογή δεσμεύσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας.	Ετήσια μεταρρύθμιση του επικαιροποιημένου μηχανισμού κατώτατου μισθού. Αυξήσεις μισθών και επιδομάτων πολυετίας αναστέλλονται έως ότου η ανεργία μειωθεί κάτω από το 10%. Δεν αναμένεται να συμβεί πριν από το 2034.

¹ Ως νέα Ευρωπαϊκή Οικονομική Διακυβέρνηση ορίζεται το σύστημα θεσμικών οργάνων και διαδικασιών που θεσπίστηκε με σκοπό να επιτευχθούν οι στόχοι της Ένωσης στον οικονομικό τομέα, ήτοι ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών για την προαγωγή της οικονομικής και κοινωνικής προόδου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των πολιτών της (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, 2011). Τα εργαλεία της νέας οικονομικής διακυβέρνησης όπως τα Ευρωπαϊκά Εξάμηνα (European semester), Πακέτο των Έξι (Six Pack), Πακέτο των Δύο (Two Pack), Σύμφωνο για το Ευρώ+ (Euro plus Pack), Δημοσιονομικό Σύμφωνο (Fiscal Compact) επιβεβαιώνουν και ενισχύουν το στόχο για οικονομική και δημοσιονομική σταθερότητα (Degryse, 2012)

Πορτογαλία	Μηχανισμοί καθορισμού των μισθών	Εφαρμογή δεσμεύσεων υπό την κυριαρχία του «Μνημονίου Συμφωνίας» 11 Μαΐου 2011.	Εφαρμογή δεσμεύσεων υπό την κυριαρχία του «Μνημονίου Συμφωνίας» 11 Μαΐου 2011.	Εφαρμογή δεσμεύσεων υπό την κυριαρχία του «Μνημονίου Συμφωνίας» 11 Μαΐου 2011.	α) Πάγωμα των μισθών στο δημόσιο τομέα το 2012-2013 β) Προώθηση της προσαρμογής των μισθών ώστε να συμβαδίζουν με την παραγωγικότητα στο επίπεδο επιχείρησης.
Ιρλανδία	Μηχανισμοί καθορισμού των μισθών	Εφαρμογή δεσμεύσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας, υπό το Μνημόνιο 3/12/2010.	Εφαρμογή δεσμεύσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας.	Εφαρμογή δεσμεύσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας.	Το θέμα των μισθών δεν τίθεται άμεσα (wages not directly addressed).
Κύπρος	Μηχανισμοί καθορισμού των μισθών	Μεταρρύθμιση του καθορισμού των μισθών και τιμαριθμική αναπροσαρμογή.	Μεταρρύθμιση του συστήματος τιμαριθμικής των μισθών.	Εφαρμογή δεσμεύσεων στο πλαίσιο προγραμμάτων χρηματοδοτικής βοήθειας, υπό το Μνημόνιο Συμφωνίας 2/4/2013.	Μεταρρύθμιση στο πλαίσιο καθορισμού των μισθών. Αναστολή τιμαριθμικής αναπροσαρμογής. Καμία αύξηση δεν επρόκειτο να γίνει δίχως την έγκριση της Τρόικας.

Πηγή: Euro Plus Pact Commitments in 2011-Background on the Euro Plus Pact, European Commission; European Semester recommendations-European Commission, 2011a, 2012, 2013, Degryse, 2012, ETUI 2014. Επεξεργασία συγγραφέων.

Στην Ε.Ε παρατηρούνται σημαντικές διαφορές στα καθεστάτα του κατώτατου μισθού. Αυτές δεν εντοπίζονται μόνο στο σύστημα διαμόρφωσής τους και στο ρόλο που διαδραματίζουν τα συνδικάτα και οι ενώσεις των εργοδοτών, αλλά και στις μεταξύ τους έντονα αποκλίνουσες τιμές. Ειδικότερα, οι 21 από τις 28 χώρες της Ε.Ε – μεταξύ αυτών και οι τρεις από τις τέσσερις χώρες των μνημονίων (η Ελλάδα από το 2012 και οι Πορτογαλία και Ιρλανδία από το 2011) - έχουν γενικό καθεστώς κατώτατου μισθού, που καθορίζεται είτε από το νόμο είτε μέσω συλλογικών διαπραγματεύσεων². Έχει υποστηριχτεί ότι η διαρκής προστασία του κατώτατου μισθού μπορεί να εξασφαλιστεί

² Μέχρι πριν από λίγα χρόνια στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης κυριαρχούσε το σύστημα διαμόρφωσης του κατώτατου μισθού με τριμερείς συμφωνίες. Με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης και λόγω της διεθνούς πίεσης που ασκήθηκε από τη λεγόμενη Τρόικα, οι κατώτατοι μισθοί διαμορφώνονται πλέον από το νόμο (Schulten and Muller 2013).

και μέσω της ευρείας κάλυψης των συλλογικών διαπραγματεύσεων, καθιστώντας περιττή τη νομοθετική ρύθμιση (Eldring and Alsos, 2012, Schulten, 2014a). Ωστόσο, οι νόμιμοι και οι συλλογικά συμφωνημένοι κατώτατοι μισθοί δεν είναι απαραίτητα αντίθετοι μεταξύ τους, αλλά αλληλοσυμπληρώνονται. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνει και ο Schulten (2014a) σε πολλές χώρες της Ε.Ε η ύπαρξη του νόμιμου κατώτατου μισθού παρέχει κάλυψη στους εργαζομένους που δεν διαθέτουν – επαρκή – προστασία του κατώτατου μισθού δυνάμει συλλογικής σύμβασης. Αντίθετα, η τέταρτη η χώρα του μνημονίου Κύπρος³ ανήκει στα λεγόμενα κλαδικά καθεστάτα (Πίνακας 5).

Πίνακας 5: Γενικά και Κλαδικά καθεστάτα κατώτατου μισθού στην Ε.Ε.

Ρυθμιστική πράξη/Πεδίο εφαρμογής	Νόμος	Συλλογική διαπραγμάτευση ή Τριμερής σύμβαση
Γενικά καθεστάτα Ομοιόμορφος εθνικός κατώτατος μισθός (γενικό επίπεδο μισθών)	Δυτική Ευρώπη <i>Ιρλανδία</i> (από το 2011), Γαλλία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Η. Βασίλειο Νότια Ευρώπη <i>Ελλάδα</i> (από το 2012), <i>Πορτογαλία</i> (από το 2011), Ισπανία, Μάλτα Ανατολική Ευρώπη Κροατία (από το 2008), Λιθουανία, Λετονία, Ρουμανία (από το 2011), Σλοβενία, Τσέχικη Δημοκρατία, Ουγγαρία (από το 2011)	Δυτική Ευρώπη Βέλγιο, Γερμανία (από 1.1.2015) Νότια Ευρώπη <i>Ελλάδα</i> (μέχρι το 2012) Ανατολική Ευρώπη Βουλγαρία*, Εσθονία*, Πολωνία*, Σλοβακία*, Κροατία (μέχρι το 2008), Ρουμανία (μέχρι το 2011), Ουγγαρία (μέχρι το 2011)
Κλαδικά καθεστάτα Κατώτατοι μισθοί για συγκεκριμένους κλάδους ή επαγγελματικές ομάδες (αλλά όχι γενικό επίπεδο μισθών)	<i>Κύπρος</i>	Βόρεια Ευρώπη Δανία, Φιλανδία, Σουηδία Δυτική Ευρώπη Γερμανία (μέχρι το 2015), Αυστρία Νότια Ευρώπη Ιταλία

*Εάν δεν επιτευχθεί τριμερής συμφωνία, η απόφαση λαμβάνεται από το νομοθέτη.

Πηγή: WSI, επεξεργασία των συγγραφέων.

³ Στο ίδιο καθεστώς, εκτός από την Κύπρο, ανήκουν και η Γερμανία, Ιταλία, Αυστρία, καθώς και οι σκανδιναβικές χώρες Δανία, Φιλανδία, Σουηδία.

Όσον αφορά στο ύψος των κατώτατων μισθών των υπό εξέταση χωρών εντοπίζονται σημαντικές αυξομειώσεις (βλ. ενδεικτικά πίνακα 6). Ειδικότερα, στην Ελλάδα ο κατώτατος μισθός μειώθηκε αρκετά καθυστερημένα αλλά ιδιαίτερα έντονα το 2013 και παρέμεινε στάσιμος έως το 2015 στα 580€/μήνα (3,35€/ώρα). Στην Ιρλανδία σταθεροποιείται από το 2008-2015 στα 1.462€/μήνα (8,65€/ώρα) και παραμένει από τους υψηλότερους κατώτατους μισθούς στην Ε.Ε. Στην Πορτογαλία σταθεροποιείται από το 2011-2014 στα 485€/μήνα (2,92€/ώρα) και αυξάνεται το 2015 κατά 20€ στα 505€/μήνα (3,04€/ώρα). Τέλος, στην Κύπρο ανέρχεται στα 870€/μήνα για τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας σε επτά από εννέα επαγγέλματα. Συγκριτικά, μεταξύ των τεσσάρων χωρών ο κατώτατος μισθός επηρεάστηκε περισσότερο αρνητικά στην Ελλάδα το 2013 με μείωση κατά 22% και 32% (511€ στους νέους κάτω των 25 ετών), ενώ την ίδια περίοδο στις Πορτογαλία, Ιρλανδία και Κύπρο παραμένει στην αντίστοιχη τιμή των προηγούμενων ετών.

Πίνακας 6: Χρονολογική εξέλιξη των κατώτατων μισθών στις χώρες των μνημονίων την περίοδο της κρίσης

	Από 1.1 (Ιαν.)	Ευρώ ανά μήνα	Ευρώ ανά ώρα
Ελλάδα	2007	626€	3,62€
	2008	681€	3,94€
	2009	701€	4,05€
	2010	740€	4,28€
	2011	740€	4,28€
	2012	751€	4,34€
	2013	580€	3,35€
	2014	580€	3,35€
	2015	580€	3,35€
Πορτογαλία	2007	403€	2,43€
	2008	426€	2,57€
	2009	450€	2,71€
	2010	475€	2,86€
	2011	485€	2,92€

	2012	485€	2,92€
	2013	485€	2,92€
	2014	485€	2,92€
	2015	505€	3,04€
Ιρλανδία	2007	1.403€	8,30€
	2008	1.462€	8,65€
	2009	1.462€	8,65€
	2010	1.462€	8,65€
	2011	1.462€	8,65€
	2012	1.462€	8,65€
	2013	1.462€	8,65€
	2014	1.462€	8,65€
	2015	1.462€	8,65€
Κύπρος	Καθορίζονται από Συλλογικές Διαπραγματεύσεις Ανά Κλάδο και από το Νόμο για συγκεκριμένες Επαγγελματικές Κατηγορίες.	-	-

Πηγές: 1) WSI Minimum Wage Database (2007-2015) για όλες τις χώρες, 2) Eurofound, 2016

3) Ελλάδα <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/05/articles/gr0805039i.htm>

http://www.ekathimerini.com/4dcgi/w_articles_wsite1_1_23/06/2011_395769

Πορτογαλία: <http://www.publico.pt/economia/noticia/acordo-fechado-salario-minimo-aumentapara-os-505-euros-em-outubro-1670732>

Ιρλανδία: *Department of Enterprise, Trade and Employment, επεξεργασία συγγραφέων*

Εκτός, από τον κατώτατο μισθό, μειώσεις ή και πάγωμα μισθών σημειώθηκαν αρχικά στο δημόσιο τομέα στις χώρες των μνημονίων, αλλά και στις περισσότερες χώρες της Ε.Ε. Συγκεκριμένα, γενικό πάγωμα μισθών πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα από το 2009, στην Ιρλανδία από το 2008, στην Πορτογαλία από το 2010, στην Κύπρο από το 2013 έως το 2017, ενώ στην ίδια χώρα παρατηρήθηκε μείωσή τους από 6,5% έως

12,5% το 2013. Ειδικότερα, μειώσεις μισθών μέχρι 10% παρατηρήθηκαν στην Ιρλανδία (5%-7% το 2009, 5%-8% το 2010 μαζί με αύξηση των συνταξιοδοτικών εισφορών κατά 7%) και στην Πορτογαλία (περίπου 5% το 2010, 3,5%-10% το 2011), ενώ μειώσεις μισθών από 12%-55% παρατηρήθηκαν στην Ελλάδα (12%-20%, το 2010, έως 17% το 2011-2013, έως 55% 2010-2015). Επίσης, τα έτη 2012 & 2013 σημειώθηκε κατάργηση ή μείωση των μόνουσι και ειδικών επιδομάτων διαμέσου των μισθών στο δημόσιο τομέα τόσο στην Ελλάδα όσο και στην Πορτογαλία (δηλαδή, κατάργηση του 13ου και του 14ου μισθού και σύνταξης στην Ελλάδα, επιδοτήσεων στέγασης, τροφίμων και των επιδομάτων υγείας στην Πορτογαλία) (Schulten, 2014, European Commission, 2013, ETUI, 2015, Vaughan – Whitehead, 2013).

3.2 Συστήματα Αποζημίωσης Ανέργων

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, οι μεταρρυθμίσεις στους κατώτατους μισθούς στις χώρες των μνημονίων επηρέασαν και τα συστήματα αποζημίωσης των ανέργων, επιφέροντας αρνητικές συνέπειες στην κοινωνική προστασία. Συγκεκριμένα, οι χρηματικές παροχές που χορηγούνται από τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης για την εισοδηματική ενίσχυση των ανέργων στην Ελλάδα, την Πορτογαλία, και την Ιρλανδία, μπορούν να διακριθούν σε δύο κατηγορίες: (α) στο Υποχρεωτικό ή Τακτικό επίδομα ανεργίας (Unemployment Insurance Benefit) και (β) στο Ειδικό επίδομα ανεργίας (Unemployment Assistance Benefit), που χορηγείται αφού έχει λήξει το δικαίωμα στο Τακτικό επίδομα. Αντίθετα στην Κύπρο δεν παρέχεται το επίδομα της δεύτερης κατηγορίας. Αξίζει να σημειωθεί, ότι οι Ιρλανδία, Πορτογαλία και Κύπρος – σε αντίθεση με την Ελλάδα - διαθέτουν ένα σύστημα κοινωνικής πρόνοιας (ή Social Assistance) εξαρτώμενο από τη φορολογία για την κάλυψη των ανέργων με χαμηλό εισόδημα. Επιπροσθέτως, στην Ελλάδα και στην Πορτογαλία η παροχή κατά της ανεργίας χορηγείται σε μηνιαία βάση, ενώ στην Ιρλανδία και στην Κύπρο παρέχεται σε εβδομαδιαία. Στη συνέχεια, ακολουθεί μια συγκριτική ανάλυση των μεταρρυθμίσεων στις παραπάνω κατηγορίες επιδομάτων ανεργίας, που έλαβαν χώρα κατά την εξεταζόμενη περίοδο στις χώρες των μνημονίων.

3.2.1. Τακτικό επίδομα ανεργίας

Στην *Ελλάδα*, το τακτικό επίδομα ανεργίας καλύπτει τους εργαζομένους που απολύθηκαν ή των οποίων οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου έληξαν. Καλύπτει όλα τα άτομα που απασχολήθηκαν με εξαρτημένη σχέση εργασίας ορισμένου ή αορίστου χρόνου ή οντότητες που λειτουργούν σύμφωνα με το δημόσιο ή ιδιωτικό δίκαιο ή ακόμα και απασχολούμενους στο Δημόσιο, δεδομένου ότι είναι ασφαλισμένοι στον τομέα ασφάλισης υγείας του Ιδρύματος Κοινωνικής Ασφάλισης (ΙΚΑ), που αποτελεί το μεγαλύτερο οργανισμό κοινωνικής ασφάλισης στην Ελλάδα. Για τους δημόσιους υπαλλήλους δεν υπάρχει συγκεκριμένο καθεστώς προστασίας της ανεργίας, καθώς θεωρούνται μόνιμο προσωπικό μέχρι τη συνταξιοδότησή τους. Το τακτικό επίδομα ανεργίας δεν υπολογίζεται με βάση την προηγούμενη αμοιβή του εργαζόμενου αλλά με βάση τον εθνικό κατώτατο μισθό που προσδιορίζεται από την εθνική νομοθεσία. Από το 2007 σύμφωνα με το Ν.3552/2007, το επίδομα έχει καθοριστεί στο 55% του κατώτατου μισθού για τους εργαζομένους με πλήρη απασχόληση και ανέρχεται σε 14,69€ την ημέρα και 367,38€ ανά μήνα. Ωστόσο, από 12.3.2012 έως σήμερα (διατάξεις του Ν.4046/2012⁴), το τακτικό επίδομα ανεργίας αναπροσαρμόστηκε στα 14,40€ ανά ημέρα και 360€ το μήνα, ως αποτέλεσμα της μείωσης του εθνικού κατώτατου μισθού κατά 22%, αυξανόμενο κατά 10% για κάθε εξαρτώμενο μέλος της οικογένειας του ανέργου έως και τρία μέλη. Επίσης, χορηγείται τακτικό επίδομα 297 € ανά μήνα για τους εργαζομένους των οποίων ο τελευταίος μηνιαίος μισθός κυμαινόταν από 157-314€ και 198€ ανά μήνα για τα άτομα με μισθό έως 157€/μήνα (Eurofound, EIRO 2012, Ο.Κ.Ε, 2008, *The Greek Ombudsman*, 2007).

Στην *Πορτογαλία*, στο πλαίσιο της εφαρμογής των πολιτικών λιτότητας (PEC⁵ 2010-2013), η σοσιαλιστική κυβέρνηση λόγω των ανειλημμένων δεσμεύσεων, αποφάσισε διαρθρωτικές αλλαγές στο σύστημα επιδομάτων ανεργίας, μέσω του διατάγματος 72/2010 που δημοσιεύτηκε στις 25 Ιουνίου 2010 (PT1005029I). Οι αλλαγές αυτές περιλαμβάνουν: Πρώτον, την αποδοχή θέσεων εργασίας, από τους δικαιούχους, με ακαθάριστο μισθό 10% ή περισσότερο πάνω από την αξία του επιδόματος ανεργίας, (UI) κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους της ανεργίας τους. Σε περίπτωση που μετά από 12 μήνες βρίσκονται ακόμη εκτός αγοράς εργασίας, πρέπει να δεχθούν έναν ακαθάριστο μισθό ίσο με το επίδομα ανεργίας τους. Εάν απορρίψουν μια τέτοια προσφορά εργασίας χάνουν το δικαίωμα στο τακτικό επίδομα ανεργίας. Δεύτερον, το

⁴ Διατάξεις του Ν.4046/2012 (εφαρμογή του Β' Μνημονίου υπό συμφωνία ΔΝΤ, Ε.Ε., ΕΚΤ και την υπουργική απόφαση για τη μείωση των κατώτατων μισθών και ημερομισθίων κατά 22% από 28/2/2012).

⁵ PEC (Portugal Economic Community)

νέο διάταγμα περιορίζει το υποχρεωτικό επίδομα ανεργίας στο ανώτατο όριο του 75% των προηγούμενων αποδοχών του δικαιούχου, ενώ δεν μπορεί να υπερβαίνει το τριπλάσιο της αξίας του δείκτη κοινωνικής στήριξης (ΔΚΣ)⁶. Η τιμή αυτή το 2010 ορίστηκε στα 419,22€ το μήνα. Ωστόσο, σύμφωνα με το Μνημόνιο που υπεγράφη στις 11.5.2011 με την Τρόικα, το ποσό του επιδόματος περιορίζεται περαιτέρω στο ανώτατο όριο του 65% του προηγούμενου μισθού του αιτούντος και δεν μπορεί να είναι πάνω από 2,5 της αξίας ΔΚΣ. Μετά από 180 ημέρες (ή έξι μήνες) λήψης του κανονικού επιδόματος, η ημερήσια καταβολή μειώνεται κατά 10%. Στις περιπτώσεις που και τα δύο μέλη ενός ζευγαριού είναι δικαιούχοι και έχουν εξαρτώμενα τέκνα ή είναι μονογονεϊκές οικογένειες ο νόμος προβλέπει αύξηση του επιδόματος ανεργίας κατά 10%. Από την άλλη πλευρά, το μνημόνιο προέβλεπε μια θετική για την κοινωνική προστασία των ανέργων διάταξη που αφορούσε την επέκταση του επιδόματος ανεργίας σε μεγαλύτερο αριθμό δικαιούχων, μειώνοντας τον απαιτούμενο χρόνο για την πρόσβαση σε ασφάλιση ανεργίας από τους 15 στους 12 μήνες. Ο δεξιός συνασπισμός PSD⁷/CDS-PP⁸ που ανέλαβε τη διακυβέρνηση της χώρας ψήφισε το Νόμο 64/2012 για την εφαρμογή των παραπάνω μεταρρυθμίσεων (Eurofound, 2012).

Στην *Ιρλανδία*, το 2006 το τακτικό επίδομα ανεργίας μετονομάστηκε σε «Επίδομα του Αναζητούντος Απασχόληση» (Jobseeker's Benefit). Το Jobseeker's Benefit είναι μια εβδομαδιαία καταβολή από το Υπουργείο Κοινωνικής Προστασίας, στα άτομα που δεν έχουν εργασία και καλύπτονται από την κοινωνική ασφάλιση, που σχετίζεται με υποχρεωτική πληρωμή εισφορών (PRSI⁹) από τους περισσότερους εργοδότες και εργαζομένους (άνω των 16 ετών) στο εθνικό Ταμείο Κοινωνικής Ασφάλισης (SIF¹⁰). Οι πιο πρόσφατες αλλαγές στον αριθμό εισφορών PRSI που θα έπρεπε κάποιος δικαιούχος να έχει για το επίδομα αυτό, έγιναν το 2009. Συγκεκριμένα, για να δικαιούται κάποιος το επίδομα, θα πρέπει: α) να έχει τουλάχιστον 104 εβδομάδες PRSI πληρωμένες από τότε που άρχισε να εργάζεται και β) να έχει 39 εβδομάδες PRSI πληρωμένες ή πιστωμένες στο αντίστοιχο φορολογικό έτος (πληρωμένες εισφορές τουλάχιστον 13 εβδομάδων) ή να έχει 26 εβδομάδες PRSI πληρωμένες στο αντίστοιχο φορολογικό έτος και 26 εβδομάδες PRSI

⁶ Μια τιμή αναφοράς που ενημερώνεται σε ετήσια βάση και καθορίζει τους δικαιούχους του επιδόματος ανεργίας με βάση το εισόδημα

⁷ PSD (Social Democratic Party)

⁸ CDS-PP (Centro Democratico Social -Partido Popular, με πρόσφατο ηγέτη τον Paulo Portas)

⁹ PRSI (Pay Related Social Insurance)

¹⁰ SIF (Social Insurance Fund)

πληρωμένες στο αμέσως προηγούμενο φορολογικό έτος. Το 2011 το ετήσιο ανώτατο όριο εισοδήματος του μισθωτού για το «Επίδομα του Αναζητούντος Απασχόληση» καταργήθηκε και η Κοινωνική Ασφάλιση Ανεργίας παρέχεται σε όλα τα εισοδήματα. Έτσι, από τον Ιανουάριο του 2011, το πλήρες εβδομαδιαίο ατομικό ποσοστό του JB είναι 188€ (μείωση κατά 8 ευρώ σε σχέση με το 2010). Επίσης, από τον Ιανουάριο του 2013, κατά τον υπολογισμό του ποσού του επιδόματος που καταβάλλεται, λαμβάνεται υπόψη και η εργασία κατά την Κυριακή (Eurofound, 2012).

Τέλος στην *Κύπρο*, η πιο σημαντική αλλαγή στο σύστημα αποζημίωσης των ανέργων έγινε επίσης την περίοδο της κρίσης και αναφέρεται στην κατανομή του ποσοστού της εισφοράς των ασφαλιστέων αποδοχών στο Λογαριασμό της Ανεργίας των μισθωτών εργαζομένων. Συγκεκριμένα, μετά την ψήφιση του Νόμου 59(1)/2010 *Περί κοινωνικών ασφαλίσεων* στις 9 Ιουλίου 2010, το ποσοστό των ασφαλιστέων αποδοχών των μισθωτών διατίθεται στο Λογαριασμό κατά της Ανεργίας και έχει αυξηθεί από το 1% στο 1,15%. Στην Κύπρο το Τακτικό επίδομα ανεργίας περιλαμβάνει ένα βασικό και ένα συμπληρωματικό επίδομα. Το εβδομαδιαίο ποσό του βασικού επιδόματος την περίοδο κρίσης ισούται με το 60% του μέσου εβδομαδιαίου των βασικών ασφαλιστέων αποδοχών του δικαιούχου κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους εισφορών και αυξάνεται κατά 1/3 για την/τον εξαρτώμενο σύζυγο και κατά 1/6 για κάθε τέκνο ή άλλον εξαρτώμενο (ο μέγιστος αριθμός εξαρτώμενων τέκνων ή άλλων εξαρτώμενων είναι δύο). Το εβδομαδιαίο ποσό του συμπληρωματικού επιδόματος ισούται με το 50% του εβδομαδιαίου μέσου όρου των ασφαλιστέων εσόδων του δικαιούχου που υπερβαίνει τα βασικά ασφαλιστέα έσοδα, αλλά το συμπληρωματικό επίδομα δεν μπορεί να είναι υψηλότερο από το εβδομαδιαίο ποσό των βασικών ασφαλιστέων εσόδων (Eurofound, 2012).

Όσον αφορά την *Ελλάδα*, η διάρκεια της καταβολής του τακτικού επιδόματος κλιμακώνεται ανάλογα με τον αριθμό ημερών απασχόλησης του ανέργου κατά τη διάρκεια της αντίστοιχης κρινόμενης περιόδου προ της λύσης της σχέσης της απασχόλησης (δηλαδή σε 24 μήνες, 14 μήνες ή 12 μήνες). Η ελάχιστη διάρκεια της καταβολής του ανέρχεται σε πέντε μήνες και η μέγιστη διάρκειά του είναι δώδεκα

μήνες. Μια σημαντική επισήμανση αφορά στο ότι από την 1.1.2013 οι συνολικές μέρες επιδότησης ανεργίας δεν θα πρέπει να υπερβαίνουν τις 450 σε μια τετραετία.¹¹

Στην *Πορτογαλία*, η διάρκεια καταβολής του τακτικού επιδόματος ποικίλλει ανάλογα με την ηλικία και την ανταποδοτική σταδιοδρομία, από ένα ελάχιστο πέντε μηνών για τους νεότερους δικαιούχους με μικρότερη σταδιοδρομία σε ένα μέγιστο δεκαοχτώ μηνών για τους πιο μεγάλους ηλικιακά δικαιούχους με μακρά επαγγελματική σταδιοδρομία. Στην *Ιρλανδία*, μπορεί να καταβάλλεται μέχρι το όριο των επτά μηνών και οχτώ ημερών ή δέκα μηνών και τεσσάρων ημερών. Όμως, η διάρκεια του επιδόματος ποικίλλει ανάλογα με την κατηγορία της εισφοράς PRSI και τον αριθμό των συνολικών εισφορών που καταβλήθηκαν από όταν άρχισε να εργάζεται ο μισθωτός. Τέλος, στην *Κύπρο* η διάρκεια του επιδόματος είναι πέντε μήνες και δύο ημέρες για κάθε περίοδο διακοπής της απασχόλησης (βλ. πίνακα 7) (Eurofound 2012, O.K.E, 2008, *The Greek Ombudsman*, 2007).

Πίνακας 7: Εξέλιξη των Τακτικών Επιδομάτων Ανεργίας από το 2007 έως το 2014

		<i>Τιμή σε ευρώ (ανά μηνιαίο εισόδημα)</i>		<i>Τιμή σε ευρώ (ανά εβδομαδιαίο εισόδημα)</i>		<i>Τιμή σε ευρώ (ανά μηνιαίο εισόδημα)</i>		<i>Τιμή σε ευρώ (ανά εβδομαδι αίο εισόδημα)</i>
<i>Ελλάδα</i>	2007	367,38€	<i>Ιρλανδία</i>	185,80€ (150€ ή περισσότερο εισόδημα)	<i>Πορτογαλία</i>		<i>Κύπρος</i>	-
	2008	404,11€		197,80€				-

¹¹ Από 1.1.2014 τα ημερήσια επιδόματα στην τετραετία δεν μπορούν να είναι πάνω από 400. Η διάρκεια της επιδότησης είναι από 5-12 μήνες και εξαρτάται πλέον και από τον περιορισμό των 450 (2013) ή 400 (2014) ημερήσιων επιδομάτων ανεργίας για την τετραετία πριν από την έναρξη της επιδότησης.

				(150€ ή περισσότερο εισόδημα)			
	2009	454,25€		204.30€ (300€ ή περισσότερο εισόδημα)			
	2010	454,25€		196€ (300€ ή περισσότερο εισόδημα)		Το επίδομα ανεργίας ισούται με το 75% του εισοδήματος αναφοράς με όριο 3 φορές το Δείκτη Κοινωνικής Στήριξης (IAS) (419,22 ευρώ) το μήνα, και δεν μπορεί να είναι κατώτερο από το IAS.	-
	2011	454,25€		188€ (300€ ή περισσότερο εισόδημα)		Όσον αφορά τα ποσοστά αναπλήρωσης, το επίδομα ανεργίας ισούται με το 65% του εισοδήματος	-

						αναφοράς με όριο 2,5 φορές το Δείκτη Κοινωνικής Στήριξης (IAS) (419,22€) το μήνα, και δεν μπορεί να είναι κατώτερο από το IAS.		
	2012	360€		188€				
	2013	360€		188€				Το εβδομαδιαίο ποσό: α) του βασικού επιδόματος ισούται με το 60% του μέσου εβδομαδιαίου των βασικών ασφαλιστέων αποδοχών του δικαιούχο

								υ κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους εισφορών β) του συμπληρωματικού επιδόματος ισούται με το 50% του εβδομαδιαίου μέσου όρου των ασφαλιστέων εσόδων του δικαιούχου που υπερβαίνει τα βασικά ασφαλιστέα έσοδα.
	2014	360€		188€				Το ίδιο
Διάρκεια επιδόματος	Ελλάδα	5-12 μήνες	Ιρλανδία	7 μήνες και 8 ημέρες-10 μήνες και 4 ημέρες	Πορτογαλία	Η ελάχιστη διάρκεια του υποχρεωτικού επιδόματος	Κύπρος	5 μήνες και δύο ημέρες

						είναι 5 μήνες - 18 μήνες		
--	--	--	--	--	--	-----------------------------	--	--

Πηγή: Eurofound, EIRO, 2012, O.K.E 2008, The Greek Ombudsman 2007, επεξεργασία συγγραφέων

3.2.2. Ειδικά επιδόματα ανεργίας

Τα ειδικά επιδόματα ανεργίας (UA) στην *Ελλάδα*, χορηγούνται σε άτομα που είναι ασφαλισμένα στον ΟΑΕΔ, αλλά δεν δικαιούνται το τακτικό επίδομα ανεργίας, είτε επειδή δεν πληρούν τις προϋποθέσεις σχετικά με την ελάχιστη περίοδο προηγούμενης απασχόλησης είτε επειδή έληξε η κανονική περίοδος καταβολής του επιδόματος ανεργίας. Οι κατηγορίες αυτών των βοηθημάτων είναι: α) το ειδικό βοήθημα μετά τη λήξη της επιδότησης λόγω ανεργίας, β) το ειδικό εποχικό βοήθημα, γ) το ειδικό βοήθημα μετά από τρίμηνη παραμονή στα μητρώα του ΟΑΕΔ, δ) το ειδικό βοήθημα σε όσους εξέτισαν ποινή στερητική της ελευθερίας, ε) το επίδομα μακροχρόνιων ανέργων μετά τη λήξη της περιόδου καταβολής του επιδόματος ανεργίας και, τέλος, στ) το ειδικό βοήθημα λόγω επίσχεσης εργασίας. Η αναπροσαρμογή του ποσού όλων των βοηθημάτων υπολογίζεται με βάση τον κατώτατο μισθό και, ως εκ τούτου, από το Μάρτιο του 2012, εκτός από το τακτικό επίδομα ανεργίας, όλα τα άλλα επιδόματα που χορηγούνται από τον ΟΑΕΔ, και συνδέονται με τον Εθνικό Κατώτατο Μισθό, έχουν μειωθεί κατά 22%. Τέλος, η διάρκειά τους διαφέρει ανά κατηγορία επιδομάτων (Eurofound 2012, O.K.E, 2008).

Στην *Πορτογαλία*, η διάρκεια της παροχής του Ειδικού επιδόματος ανεργίας (UA) ακολουθεί τους ίδιους κανόνες με το υποχρεωτικό επίδομα ανεργίας (UI), δηλαδή η ελάχιστη διάρκεια είναι πέντε μήνες (150 ημέρες) και η μέγιστη δεκαοχτώ μήνες (540 ημέρες). Όσον αφορά τα ποσοστά αναπλήρωσης, το ειδικό επίδομα σχετίζεται με την αξία του Δείκτη Κοινωνικής Στήριξης και τον τύπο της οικογένειας, είναι 100% για τους δικαιούχους με νοικοκυριά και 80% για τους μεμονωμένους δικαιούχους (Eurofound, 2012).

Στην *Ιρλανδία*, το ειδικό επίδομα ή βοήθημα ανεργίας μετονομάστηκε το 2006 σε Jobseeker's Allowance (Επίδομα του Αναζητούντος Απασχόληση). Είναι μια παροχή που καταβάλλεται μετά από έλεγχο πόρων σε άτομα που είναι άνεργα και αναζητούν

εργασία, και διαρκεί για όσο διάστημα οι προϋποθέσεις χορήγησής του συνεχίζουν να ισχύουν. Από τον Μάιο του 2009 το επίδομα μειώθηκε στα 100€ εβδομαδιαίως για τα άτομα κάτω των 20 ετών¹², ενώ από τον Ιανουάριο του 2010 μειώθηκε επίσης στα 100€ για τους νέους 20-21 ετών χωρίς εξαρτώμενα μέλη, και στα 150€ για τους νέους ηλικίας 22-24 ετών. Τέλος, το 2011 το ύψος του επιδόματος μειώθηκε κατά 8 ευρώ, στα επίπεδα του τακτικού επιδόματος (Jobseeker's Benefit).

Στην *Κύπρο*, τέλος, δεν υπάρχει σύστημα εισοδηματικής ενίσχυσης των ανέργων (*Unemployment Assistance*) μετά τη λήξη του Τακτικού επιδόματος (Eurofound, 2012).

3.2.3. Άλλα επιδόματα

Στην *Ελλάδα*, το σύστημα Κοινωνικής Πρόνοιας δεν συνδέεται με το σύστημα αποζημίωσης των ανέργων, αφού δεν αναπληρώνει το εισόδημά τους στην περίπτωση που δεν καλύπτονται από το τακτικό επίδομα ανεργίας. Στην *Πορτογαλία*, το Εισόδημα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης (γνωστό παλαιότερα ως Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα) αποτελεί μέρος του Συστήματος Κοινωνικής Πρόνοιας και στοχεύει στη στήριξη ατόμων ή οικογενειών σε κατάσταση μεγάλης οικονομικής ανάγκης ενώ συνιστά ταυτόχρονα και πρόγραμμα ενσωμάτωσης, με σκοπό να παρέχει στα άτομα και τα νοικοκυριά τους τα μέσα που θα ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες και θα επιτρέπουν την προοδευτική είσοδό τους στην αγορά εργασίας. Εάν ο δικαιούχος ζει μόνος, το ΕΚΕ δεν μπορεί να υπερβαίνει τα 189,52€ το μήνα. Εάν ο δικαιούχος είναι μέλος ενός νοικοκυριού, το νοικοκυριό δικαιούται να λάβει 132,66€ για κάθε ενήλικα και 94,76€ για κάθε παιδί μηνιαίως. Στην *Ιρλανδία*, το «Επίδομα του Αναζητούντος Απασχόληση» (JA) θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι ανήκει στην κατηγορία των Κοινωνικών Επιδομάτων (SA), όπως τα προ συνταξιοδοτικά επιδόματα, η σύνταξη χηρείας, τα επιδόματα γεωργών, τυφλών, αναπηρίας, μονογονεϊκής οικογένειας, κτλ., και χορηγείται σε αυτούς που έχουν

¹² Οι αλλαγές έγιναν για να δώσουν ισχυρά οικονομικά κίνητρα σε νέους 18 και 19 ετών που αναζητούν εργασία να καταρτιστούν και να μην είναι εξαρτημένοι από το Κράτος. Είναι ένα στοχευμένο μέτρο για τη βελτίωση των δεξιοτήτων των νέων και την καταπολέμηση της μακροχρόνιας ανεργίας μέσω της κατάρτισης ή της πρακτικής άσκησης ή αναζήτησης εργασίας με εισόδημα πάνω από 100 ευρώ.

χαμηλό ή μηδενικό εισόδημα. Από 1.1.2011, το «Επίδομα του Αναζητούντος Απασχόληση»(SA), όπως τα περισσότερα κοινωνικά επιδόματα, μειώθηκε κατά 10€ την εβδομάδα και κυμαίνεται στα 186€. Στην Κύπρο το Σύστημα Κοινωνικής Πρόνοιας (*Social Assistance*), μέσω του ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος, καλύπτει τους ανέργους με χαμηλό ή μηδενικό εισόδημα. (Eurofound 2012, Ο.Κ.Ε, 2008).

3.3. Νομοθεσία για την Προστασία της Απασχόλησης

Η νομοθεσία για την προστασία της απασχόλησης περιλαμβάνει όλα τα είδη των μέτρων προστασίας της εργασίας, αναφερόμενα τόσο σε κανονισμούς σχετικά με την πρόσληψη (προσωρινές συμβάσεις ορισμένου χρόνου) όσο και σε κανονισμούς σχετικά με την απόλυση (ατομικές ή συλλογικές απολύσεις). Ένας από τους πιο συχνά χρησιμοποιούμενους δείκτες προστασίας της απασχόλησης, είναι ο Δείκτης Προστασίας της Απασχόλησης που εκπονείται από τον ΟΟΣΑ και βασίζεται σε τρεις επιμέρους δείκτες: α) προστασία της απασχόλησης των εργαζομένων έναντι της ατομικής απόλυσης, β) ειδικές απαιτήσεις για τις ομαδικές απολύσεις, γ) νομοθεσία των προσωρινών μορφών απασχόλησης (OECD, 2015).

Σύμφωνα με τα στοιχεία του παρακάτω πίνακα (Πίνακας 8), προκύπτει ότι το 2013, η *Πορτογαλία* παρουσιάζει τη μεγαλύτερη χαλάρωση προστασίας έναντι των ατομικών απολύσεων, με μείωση του σχετικού δείκτη κατά 1,24 μονάδες σε σχέση με το 2008 και ακολουθεί η *Ελλάδα* με μείωση κατά 0,68 μονάδες. Αντίθετα στην *Ιρλανδία*, η νομική προστασία έναντι των ατομικών απολύσεων είναι ήδη χαμηλή το 2008 και 2010 με δείκτες (1,27) και παρουσιάζει άνοδο το 2013 (1,40), λόγω της εξόδου της χώρας από το πρόγραμμα προσαρμογής. Στον τομέα της προστασίας των προσωρινών μορφών απασχόλησης, η *Ελλάδα* παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μείωση του δείκτη το 2013 κατά 0,5 μονάδες σε σχέση με το 2008, ενώ η *Πορτογαλία* σημειώνει ελαφρά μείωση κατά 0,13 μονάδες. Στην *Ιρλανδία* σε όλη την εξεταζόμενη περίοδο παραμένει σταθερός στο 0.63. Όσον αφορά την προστασία των εργαζομένων από συλλογικές απολύσεις την περίοδο 2008-2013, παραμένει σταθερή τόσο στην *Ελλάδα* (3.25), όσο και στις *Πορτογαλία* (1.88) και *Ιρλανδία* (3.50). Σε σύγκριση με τη *Δανία*, η οποία διεκδικεί την πατρότητα του όρου flexicurity (ευελι-σφάλεια), παρατηρούμε ότι η τελευταία παρουσιάζει, κατά την ίδια περίοδο, αύξηση του δείκτη προστασίας έναντι των ατομικών απολύσεων κατά 0,07 μονάδες, ενώ παρουσιάζει σταθερότητα στο

δείκτη των συλλογικών απολύσεων (2.88) και των προσωρινών μορφών απασχόλησης (1.38).

Πίνακας 8: Προστασία της Απασχόλησης στις χώρες των μνημονίων, ΟΟΣΑ (2008-2013)

	Αυστηρότητα Προστασίας Εργαζομένων (μόνιμων) από Ατομικές Απολύσεις-Κανονικές Συμβάσεις	Αυστηρότητα Προστασίας Εργαζομένων (μόνιμων) από Συλλογικές Απολύσεις-Επιπρόσθετοι Περιορισμοί	Αυστηρότητα Προστασίας Εργαζομένων υπό Προσωρινή Μορφή Απασχόλησης
ΕΛΛΑΔΑ			
2008	2.80	3.25	2.75
2009	2.80	3.25	2.75
2010	2.80	3.25	2.75
2011	2.17	3.25	2.50
2012	2.17	3.25	2.25
2013	2.12	3.25	2.25
2008-2013	0.68 μ.	-	0.5 μ.
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ			
2008	4.42	1.88	1.94
2009	4.42	1.88	1.94
2010	4.13	1.88	1.94
2011	4.13	1.88	1.94
2012	3.56	1.88	1.94
2013	3.18	1.88	1.81
2008-2013	1.24 μ.	-	0.13 μ.
ΙΡΛΑΝΔΙΑ			
2008	1.27	3.50	0.63
2009	1.27	3.50	0.63
2010	1.27	3.50	0.63
2011	1.27	3.50	0.63
2012	1.40	3.50	0.63
2013	1.40	3.50	0.63
2008-2013	0.13 μ.	-	-
ΔΑΝΙΑ*			
2008	2.13	2.88	1.38
2009	2.13	2.88	1.38
2010	2.13	2.88	1.38
2011	2.20	2.88	1.38
2012	2.20	2.88	1.38
2013	2.20	2.88	1.38
2008-2013	0.07 μ.	-	-

Πηγή: Συγκριτικός πίνακας από Strictness of Employment Protection Database 2008-2013, OECD 2015, επεξεργασία συγγραφέων.

Τα δεδομένα αναφέρονται στην περίοδο 2008-2013 για τις χώρες του ΟΟΣΑ. Η Κύπρος δεν είναι χώρα του ΟΟΣΑ.*Δανία, σύγκριση με χώρες μνημονίων.

Σημείωση: Κλίμακα από 0 (λιγότερο αυστηρό) έως 6 (πιο αυστηρό).

3.4. Μέτρα Ενίσχυσης της Ευελιξίας στην Αγορά Εργασίας

3.4.1. Μέτρα ενίσχυσης της προσωρινής απασχόλησης

Στα μέτρα ενίσχυσης της προσωρινής απασχόλησης εντάσσονται: α) οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου και β) ο δανεισμός των εργαζομένων. Η απασχόληση των εργαζομένων μέσω συμβάσεων ορισμένου χρόνου είναι η πιο διαδεδομένη έκφανση της προσωρινής απασχόλησης (Κουζής, 2001). Την περίοδο της κρίσης 2007-2013, λόγω αύξησης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης, παρατηρείται αυξημένη τάση των προσωρινών μορφών απασχόλησης και στις τέσσερις χώρες των μνημονίων. Ωστόσο, η τάση αυτή διαφέρει από χώρα σε χώρα, καθώς εξαρτάται από το πόσο διαδεδομένη ήταν πριν από την κρίση (Πίνακας 9). Η προσωρινή απασχόληση την περίοδο 2007-13, ήταν ιδιαίτερα αυξημένη στις Κύπρος κατά 4.2%, και Ιρλανδία 1.5% ενώ στις Ελλάδα και Πορτογαλία παρουσίασε μείωση (-0.9%).

Πίνακας 9.: Προσωρινή απασχόληση κατά τη διάρκεια της κρίσης (%) 2007-2013 στις χώρες των μνημονίων

	2007	2013	Αλλαγή (2007- 2013) %
Ελλάδα	11.0	10.1	-0.9
Πορτογαλία	22.3	21.4	-0.9
Ιρλανδία	8.5 ^b	10.0	1.5
Κύπρος	13.2	17.4	4.2
EU 28	14.6	13.7	-0.9

Πηγή: Eurostat, 28/9/15 code: tps00073, επεξεργασία συγγραφέων

(b): break in time series.

Όσον αφορά το δανεισμό των εργαζομένων μέσω εταιρειών προσωρινής απασχόλησης, παρατηρείται χαλάρωση των προϋποθέσεων για τη σύσταση εταιρειών δανεισμού

εργαζομένων, καθώς παρέχεται η σχετική δυνατότητα και σε εταιρείες που δεν έχουν τη νομική μορφή της ανώνυμης εταιρείας, όπως περιοριστικά προέβλεπε η προηγούμενη νομοθεσία (πχ. Ελλάδα). Ειδικότερα, στην Ελλάδα η ενοικίαση εργαζομένων συνήθως γίνεται ανάμεσα σε επιχειρήσεις που ανήκουν στον ίδιο όμιλο επιχειρήσεων και η ανώτατη διάρκεια ενοικίασης των εργαζομένων τριπλασιάζεται από τους 12 στους 36 μήνες, όπως και η ανώτατη διάρκεια διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου από τους 24 στους 36 μήνες (Κουζής, 2014). Η πολιτική της ενοικίασης προσωπικού και στις τέσσερις χώρες των μνημονίων έχει ως συνέπεια την ανισότητα μεταχείρισης και τις χαμηλές αμοιβές των μισθωτών έναντι του μόνιμου προσωπικού της δανειζόμενης επιχείρησης. Εφόσον οι δανειζόμενοι εργαζόμενοι υπερβαίνουν το όριο παραμονής των δώδεκα συνολικών εβδομάδων στις δανειζόμενες εταιρείες υφίστανται ανισότητα ως προς τις αποδοχές, τον χρόνο εργασίας, τις άδειες και την νυκτερινή εργασία. Με αυτόν τον τρόπο αυξάνονται οι ευέλικτες μορφές απασχόλησης, καταπατούνται τα εργασιακά και κοινωνικά δικαιώματα και αυτό λειτουργεί καταχρηστικά εις βάρος των δικαιωμάτων της τυπικής απασχόλησης (INE/ΓΣΕΕ 2012, Κουζής, 2012).

3.4.2 Μέτρα ενίσχυσης της μερικής απασχόλησης

Στην κατηγορία αυτή υπάγονται οι παρεμβάσεις στα ακόλουθα επιμέρους πεδία που αναφέρονται σε ειδικές εκφράσεις μειωμένου ωραρίου: α) την τυπική μορφή της μερικής απασχόλησης, β) την εκ περιτροπής εργασία. Ειδικότερα, ως προς την *τυπική μορφή της μερικής απασχόλησης* στην Ελλάδα, παρατηρείται κατάργηση των προσαυξήσεων στο ωρομίσθιο των απασχολούμενων με μειωμένο ωράριο σε περίπτωση υπερωριακής απασχόλησης και σε περίπτωση που το ωράριο εργασίας αντιστοιχεί σε λιγότερες από 20 ώρες την εβδομάδα. Επίσης, δίνεται η δυνατότητα μετατροπής της πλήρους απασχόλησης σε προαιρετική μερική απασχόληση με εφαρμογή στο σύνολο του δημόσιου τομέα που συνεπάγεται τη μείωση του εργάσιμου χρόνου και των αποδοχών έως 50% για χρονικό διάστημα μέχρι πέντε ετών. Στην Πορτογαλία, στις Ιρλανδία και Κύπρο εισήχθη η δυνατότητα μετατροπής της εργασίας πλήρους απασχόλησης σε μερική όταν η επιχείρηση βρίσκεται αντιμέτωπη με οικονομικές δυσχέρειες (INE/ΓΣΕΕ, 2011, 2012, Κουζής, 2012).

Ως προς την εκ περιτροπής εργασία που αφορά απασχόληση με πλήρες ημερήσιο ωράριο για ορισμένες ημέρες την εβδομάδα (τριήμερα, τετραήμερα), το μήνα, ή το έτος, στην Ελλάδα επεκτείνεται ο χρόνος διάρκειάς της από τους έξι στους εννέα μήνες του ημερολογιακού έτους (με δυνατότητα διαδοχής δύο ετήσιων περιόδων μέχρι του δεκαοχτάμηνου), κάτι που σε συνδυασμό με την κατάργηση των όποιων προσαυξήσεων στην υπερωριακή απασχόληση και στις αμοιβές της «περιορισμένης» μερικής απασχόλησης, ενθαρρύνει την περαιτέρω ανάπτυξη της απασχόλησης με μειωμένα ωράρια. Στην Ελλάδα, από το 2010 έως το 2012, η μετατροπή της πλήρους απασχόλησης σε μερική και σε εκ περιτροπής εργασία, εκτοξεύονται σε 370% και 14.000% αντίστοιχα (ΣΕΠΕ, 2012), το δε μέγεθος της άτυπης αγοράς εργασίας, που είναι ήδη απαράδεκτα μεγάλο, φαίνεται να γίνεται ανεξέλεγκτο (ΙΝΕ/ΓΣΕΕ, 2012, Κουζής, 2012). Δείγματα εκ περιτροπής εργασίας εμφανίζονται επίσης και στην Πορτογαλία.

Την περίοδο της κρίσης 2007-2013 (βλ. πίνακα 10) αυξημένη είναι και η τάση της μερικής απασχόλησης στις χώρες που ακολούθησαν προγράμματα οικονομικής προσαρμογής. Ειδικότερα, το 2013 στην Ελλάδα το ποσοστό μερικής απασχόλησης ανήλθε στο 8.5%, αυξημένο κατά 2.8% σε σχέση με το 2007, στις Πορτογαλία στο 14.3% αυξημένο κατά 2%, Ιρλανδία 24.1% αυξημένο κατά 6.2%, και στην Κύπρο αυξήθηκε κατά 12.7% με ανοδική πορεία κατά 5.4% σε σύγκριση το 2007.

Πίνακας 10: Μερική απασχόληση κατά τη διάρκεια της κρίσης (%) 2007-2013 στις χώρες των μνημονίων για το σύνολο του πληθυσμού

	2007	2013	Αλλαγή 2007- 2013%
Ελλάδα	5.7	8.5	2.8
Πορτογαλία	12.3	14.3	2
Ιρλανδία	17.9 ^b	24.1	6.2
Κύπρος	7.3	12.7	5.4
EU 28	18.1	20.4	2.3

Πηγή: Eurostat, 28/9/15, code: tps00159, επεξεργασία συγγραφέων

(b): break in time series.

Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση της εργασιακής ανασφάλειας και επισφάλειας. Η εργασιακή ανασφάλεια την περίοδο κρίσης 2007-2012 αυξήθηκε στην Ελλάδα και την Κύπρο κατά 22,37%, στην Πορτογαλία κατά 11.42% και την Ιρλανδία κατά 12.47% (EQLS, 2007, 2012, στο Eurofound 2014).

3.5 Συλλογικές Διαπραγματεύσεις

Ο αντίκτυπος της κρίσης στις συλλογικές διαπραγματεύσεις αφορά (α) στη διάρκεια και τον αριθμό των συλλογικών συμβάσεων και β) στη μείωση ή πάγωμα των μισθών κτλ. (Eurofound, 2014). Συγκριτικά, μείωση της διάρκειας των συλλογικών συμβάσεων παρατηρείται στην Ελλάδα και την Κύπρο, μείωση του αριθμού των συλλογικών διαπραγματεύσεων στην Ελλάδα, την Πορτογαλία και την Κύπρο και τέλος, μείωση ή πάγωμα των μισθών μέσω συλλογικών διαπραγματεύσεων σημειώνεται σε όλες τις χώρες των μνημονίων (Πίνακας 11). Είναι αξιοσημείωτο να αναφέρουμε ότι στην Ελλάδα η πιθανή διάρκεια των Σ.Σ μειώνεται δραματικά, με την ελάχιστη περίοδο σε ισχύ να είναι ο ένας χρόνος και η μέγιστη τα τρία χρόνια, με συνέπεια οι συμβάσεις αορίστου χρόνου να καταργούνται (Dedoussopoulos, 2012). Επιπροσθέτως, στην Πορτογαλία το 2012 ο αριθμός επέκτασης των συλλογικών διαπραγματεύσεων μειώθηκε σε 12, από 137 το 2008 (Ministry of Economy and Employment, 2013 στο Eurofound, 2013 b).

Πίνακας 11: Ο αντίκτυπος της κρίσης στις συλλογικές συμβάσεις στις χώρες των μνημονίων

Αντίκτυπος	Χώρες
Μείωση της διάρκειας των συλλογικών συμβάσεων	Ελλάδα, Κύπρος
Αύξηση της διάρκειας των συλλογικών συμβάσεων	Σε καμία χώρα των μνημονίων πάρα μόνο στην Αυστρία και τη Γερμανία
Μείωση του αριθμού των συλλογικών συμβάσεων	Ελλάδα, Πορτογαλία, Κύπρος
Μείωση ή πάγωμα των μισθών	Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιρλανδία, Κύπρος

Πηγή: Eurofound (2014, 2013b), επεξεργασία συγγραφέων

Όσον αφορά, το σύστημα συλλογικής διαπραγμάτευσης (Πίνακας 12), κατά την υπό εξέταση περίοδο στην Ελλάδα (N4024/2011) και την Πορτογαλία (N90/2012),

θεσπίζονται αυστηρότερα κριτήρια για την επέκταση των συλλογικών διαπραγματεύσεων. Επίσης, με τους νόμους N4024/11 και N23/2012 αντίστοιχα, μειώνεται ο χρόνος μετενέργειας¹³, προωθείται η αποκέντρωση των συλλογικών συμβάσεων και η δυνατότητα των εργαζομένων που δεν ανήκουν σε κάποια συνδικαλιστική ένωση να διαπραγματευτούν συμφωνίες σε επίπεδο επιχείρησης. Από την άλλη πλευρά, στην *Ιρλανδία* καταργούνται οι εθνικές συλλογικές διαπραγματεύσεις και εισάγονται αυστηρότερα κριτήρια στις Εγγεγραμμένες Συμφωνίες Απασχόλησης (Registered Employment Agreements – REAs) και στους Κανονισμούς της Νομοθεσίας της Απασχόλησης (Employment Regulation Orders – EROs), μέσω των οποίων καθορίζονται οι κατώτατοι μισθοί σε ορισμένους κλάδους της οικονομίας. Τέλος, το περιεχόμενο των κλαδικών συμβάσεων υποχωρεί από συμφωνίες που αφορούν τις ειδικές οικονομικές ζώνες (Schulten, 2014, ETUI, 2014, INE/ΓΣΕΕ 2014, European Commission, 2013, European Commission, 2014).

Πίνακας 12: Αποκέντρωση του συστήματος συλλογικής διαπραγμάτευσης στις χώρες της Ε.Ε υπό την πίεση ΔΝΤ, ΕΚΤ, Ε.Ε.

Μέτρα	Χώρες που επηρεάζονται
<ul style="list-style-type: none"> Κατάργηση-Τερματισμός των εθνικών συλλογικών διαπραγματεύσεων Αυστηρότερα κριτήρια στις Εγγεγραμμένες Συμφωνίες Απασχόλησης και τους Κανονισμούς της Νομοθεσίας Απασχόλησης 	Ιρλανδία
<ul style="list-style-type: none"> Διευκόλυνση της παρέκκλισης των διαπραγματεύσεων σε επιχειρησιακό επίπεδο από τις κλαδικές διαπραγματεύσεις ή νομοθετικές (το ελάχιστο) διατάξεις 	Ελλάδα, Πορτογαλία
<ul style="list-style-type: none"> Γενική προτεραιότητα των επιχειρησιακών διαπραγματεύσεων 	Ελλάδα

¹³ Με τον όρο μετενέργεια των συλλογικών συμβάσεων νοείται η παράταση των όρων των συλλογικών συμβάσεων ακόμη και μετά την λήξη της διάρκειάς τους για ένα ακόμη εξάμηνο, προκειμένου να δοθεί ο απαραίτητος χρόνος για την ολοκλήρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων που θα καταλήξουν στην υπογραφή της νέας σύμβασης. Ακόμη και μετά την πάροδο του εξαμήνου στην περίπτωση που δεν υπογραφεί νέα σύμβαση οι υφιστάμενοι όροι εργασίας εξακολουθούν να ισχύουν μέχρις ότου λυθεί ή τροποποιηθεί η ατομική σχέση εργασίας. Την περίοδο κρίσης η μετενέργεια μειώθηκε από τους 6 στους 3 μήνες (INE/ ΓΣΕΕ 2012).

<ul style="list-style-type: none"> • Κατάργηση της ευνοϊκότερης ρύθμισης • Υποβάθμιση του ρόλου του Οργανισμού Μεσολάβησης και Διαιτησίας –Ενίσχυση του ρόλου της θέσης της Εργοδοσίας 	
<ul style="list-style-type: none"> • Περισσότερο αυστηρά κριτήρια για την επέκταση των συλλογικών διαπραγματεύσεων 	Ελλάδα (αναστολή της επέκτασης των κλαδικών και ομοιοεπαγγελματικών συμβάσεων έως το 2014) Πορτογαλία (50% διαπραγματευτική κάλυψη)
<ul style="list-style-type: none"> • Μείωση του χρόνου της μετενέργειας των Σ.Δ 	Ελλάδα (οι μήνες μειώνονται από τους 6 στους 3 και ο περιορισμός αφορά τους όρους συλλογικής σύμβασης που μετενεργούν στο βασικό μισθό και σε τέσσερα επιδόματα -τέκνων, εκπαίδευσης, πολυετίας και επικίνδυνης εργασίας). Πορτογαλία
<ul style="list-style-type: none"> • Δυνατότητα για σύναψη συμβάσεων σε επίπεδο επιχείρησης από ομάδα εργαζομένων που δεν ανήκει σε ένωση 	Ελλάδα (αρκεί να εκπροσωπούν τα 3/5 του προσωπικού της επιχείρησης) Πορτογαλία, Κύπρος (εκπροσώπηση κατά 40% τουλάχιστον των εργαζομένων της επιχείρησης)
<ul style="list-style-type: none"> • Αναστολή της Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής των Μισθών στο Ευρύ Δημόσιο και Ιδιωτικό Τομέα 	Κύπρος

Πηγή : Schulten and Muller (2013b, 198), Schulten, 2014, ETUI, 2014, INE/ΓΣΕΕ 2014, European Commission, 2013a,2014, Eurofound, 2014,2013b, επεξεργασία συγγραφέων

Συμπέρασμα

Σκοπός του παρόντος άρθρου, ήταν η διερεύνηση των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην αγορά εργασίας των χωρών που τέθηκαν υπό καθεστώς δημοσιονομικής προσαρμογής. Από την συγκριτική ανάλυση, προκύπτει ότι οι οικονομίες της Ελλάδας, Πορτογαλίας, Ιρλανδίας και Κύπρου επηρεάστηκαν αρνητικά από την παγκόσμια οικονομική κρίση, αλλά διαφορετικά ως προς την ένταση και το βάθος. Παρά το γεγονός ότι και στις τέσσερις χώρες υπογράφονται Μνημόνια Συμφωνίας, οι Ιρλανδία και Πορτογαλία πραγματοποιούν «πανηγυρική» έξοδο τα έτη 2013 και 2014 αντίστοιχα, χωρίς ωστόσο να έχουν καταφέρει ακόμη να βγουν ουσιαστικά από την κρίση.

Όσον αφορά στις «μεταρρυθμίσεις» που συντελέστηκαν στην αγορά εργασίας στις χώρες των μνημονίων, εντοπίζονται ομοιότητες αλλά και διαφορές. Ενδεικτικά, στο πεδίο των μισθών, η πίεση για προσαρμογή και εσωτερική υποτίμηση ήταν πολύ μεγαλύτερη στην Ελλάδα, όπου παρατηρήθηκαν σημαντικές μειώσεις στον κατώτατο

μισθό, αλλά και στους μισθούς του δημοσίου τομέα. Αντίθετα, στην Ιρλανδία ο κατώτατος μισθός παρέμεινε σταθερός, ενώ στην Πορτογαλία αυξήθηκε. Στο πεδίο της προστασίας της απασχόλησης, οι σχετικοί δείκτες επιδεινώθηκαν περισσότερο στην Πορτογαλία και την Ελλάδα, ενώ αντίθετα στην Ιρλανδία παρέμειναν σχετικά σταθεροί. Η αποκέντρωση των συλλογικών διαπραγματεύσεων παρατηρήθηκε σε όλες τις χώρες των μνημονίων, με μεγαλύτερη ένταση όμως στην Ελλάδα και την Πορτογαλία. Οι κοινωνικές επιπτώσεις των παρεμβάσεων αυτών ήταν καταλυτικές στα πεδία της ανεργίας, της φτώχειας και ιδιαίτερα της εργασιακής φτώχειας¹⁴ (Ιωαννίδης κ.α., 2012). Είναι πλέον εμφανές ότι ένα μεγάλο ποσοστό φτώχειας προέρχεται από τους επισφαλείς Ευρωπαίους εργαζομένους καθώς οι μισοί περίπου βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας (Paratheodorou and Dafermos, 2012, Ιωαννίδης, Παπαθεοδώρου, Σουφτάς 2012).

Δυστυχώς, οι μεταρρυθμίσεις αυτές αποτελούν ακραία έκφραση και αποτέλεσμα της κυριαρχίας των ακραίων νεοφιλελεύθερων αντιλήψεων στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τη βαθύτατη οικονομική κρίση να αποτελεί το τέλειο άλλοθι για την επιβολή τους (Κουζής, 2010). Αναμφισβήτητα, η νέα αυτή κρίση αποτελεί, όπως θα την χαρακτήριζε ο Μαρξ, «βίαιη έκρηξη» των αντιθέσεων του συστήματος (Μαρξ, 1978) θέτοντας υπό αμφισβήτηση κυρίαρχες δομές του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού και της νέας ιμπεριαλιστικής «τάξης πραγμάτων» που επέβαλαν οι ΗΠΑ με τους συμμάχους τους την τελευταία εικοσαετία στον κόσμο (Τόλιος, 2010).

Στη δίνη της οικονομικής κρίσης, η συνταγή των μνημονίων που δόθηκε στις χώρες αυτές με στόχους την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων, την απελευθέρωση των αγορών, την μείωση του εργασιακού κόστους, τον κλυδωνισμό και συνάμα τον περιορισμό των εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων, αποτελεί φάρμακο πιο θανατηφόρο και από την ίδια την αρρώστια, εφόσον επιταχύνει τη διαδικασία εγκατάλειψης των θεσμών του κοινωνικού κράτους, δημιουργώντας έτσι έναν ανελέητο, φαύλο κύκλο ύφεσης και διόγκωσης του χρέους. Δυστυχώς, το μέλλον για τις χώρες της Περιφέρειας, οι οποίες βρέθηκαν αντιμέτωπες με τη δομική κρίση που αντανάκλα την ιστορική αποτυχία της Ευρωζώνης, καταγράφεται δυσοίωνα. Τα μνημόνια με μαθηματική ακρίβεια οδήγησαν και οδηγούν σε αδιέξοδα.

¹⁴Η ανάλυση των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, με σημαντικότερη την αύξηση του φαινομένου των φτωχών εργαζομένων, ξεφεύγει από τα πλαίσια του παρόντος άρθρου.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

Dedoussopoulos, A. (2012). *Promoting a balanced and inclusive recovery from the crisis in Europe through sound industrial relations and social dialogue: The case of Greece*, ILO, Geneva.

Degryse, C. (2012). «The new European economic governance», *ETUI Working Paper 2012.14*, ETUI, Brussels.

Eldring, L. and Alsos, K. (2012). «European Minimum Wage: A Nordic Outlook», *Fafo-Report Nr.16*; online at: <http://www.fafo.no/pub/rapp/20243/20243.pdf>.

Eurofound (2012). *Social partners involvement in unemployment benefit regimes, Greece, Portugal, Ireland, Cyprus*. EIRO: Dublin.

Eurofound (2013b). *The impact of the crisis on industrial relations*, Dublin.

Eurofound (2014). *Impact of the Crisis on Industrial Relations and Working Conditions in Europe*, Dublin.

Eurofound (2016). *Statutory Minimum Wages in the EU 2016*, Dublin

European Commission (2011a). *Assessing the links between wage setting, competitiveness, and imbalances*, Communication, COM (2011), 666366, <http://gesd.free.fr/epc666.pdf>

European Commission (2012). *Labour market developments in Europe 2012*, European Economy 5/2012, Communication, COM (2012), Luxembourg, Publications Office of the European Union.

European Commission (2013). *Industrial relations in Europe 2012*, Communication, COM (2013), Luxembourg, Publications Office of the European Union. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=de&pubId=7498>.

European Commission (2013a). *Industrial relations in Europe 2012*, Communication, COM (2013), Luxembourg, Publications Office of the European Union,

European Commission (2014). *Troika and financial assistance in the euro area: successes and failures*, COM (2014), Luxembourg, Publications Office of the European Union.

Eurostat, 2015, code: tec00115: *Real GDP growth rate-volume*

Eurostat, 2015, code: teina200 General government deficit (-) and surplus (+)-annual data

Eurostat, 2015, code: teina225 General government gross debt –annual data

Eurostat, 2015, code: tps00073, Employees with a Contract of Limited Duration (annual average)

Eurostat, 2015, code: tps00159, Persons Employed Part-Time -Total

European Semester recommendations (2011-2013), European Commission 2011a, 2012, 2013

Euro plus Commitments (2011), Background on the Euro Plus Pact, European Commission

ETUI and ETUC (2014) *Benchmarking working Europe*, 2014 Brussels

ETUI and ETUC (2015) *Benchmarking working Europe*, 2015 Brussels

Leahy A, Healy S, and Murphy M. (2014). *The Impact of the European Crisis*, Caritas,

Moore, M. (2012). ‘Stiglitz says European austerity plans are a ‘suicide pact’. The Telegraph, 17 January.

Müller T. and Bernaciak M. (2013). «European wages and collective bargaining under pressure», *International Union Rights Journal*, 20 (4), 17-19.

OECD (2015). *Employment Protection Legislation Database*

Papathodorou, Ch. & Dafermos, Y.. (2012). «Working poor, labour market and social protection in the EU: A comparative perspective», *International Journal of Management Concepts and Philosophy*, 6, (1/2), pp.71-88

Quiggin, J., (2012). *Zombie Economics How Dead Ideas Still Walk Among Us*. Fifth printing with new chapter

Schulten T. and Müller T. (2013a) «A new European interventionism? The impact of the new European economic governance on wages and collective bargaining», in Natali D. and Vanhercke, B. (eds) *Social developments in the European Union 2012*, Brussels: OSE & ETUI, p.p 181-213.

Schulten, T. (2014). *The impact of the Troika policy on wages and collective bargaining*, Brussels, European Parliament, 9 January 2014

Sculten, T. (2014 a). *Minimum wage regimes in Europe and what Germany can learn from them*. Berlin: Friedrich Ebert Stiftung

Stiglitz, J., 2013. 'The Lessons of the North Atlantic Crisis for Economic Theory and Policy.' *Social Europe Journal*. 10 May.

Stiglitz, J., 2013a. 'Five Years in Limbo.' *Social Europe Journal*. 9 October.

Vaughan-Whitehead D. (2013). «Public sector shock in Europe: between structural reform and quantitative adjustment», in Vaughan-Whitehead D. (ed.) *Public sector shock. The impact of policy retrenchment in Europe*, Cheltenham, Edward Elgar, 1-42.

WSI, *Minimum Wage Database* (2007-2015).

Ελληνόγλωσση

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2011), *Η Οικονομική Διακυβέρνηση το 2011-2014*.

Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (ΟΚΕ) (2008). *Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης και Εισοδηματικές ενισχύσεις Ανέργων: υστερήσεις, προκλήσεις, προοπτικές*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2014). *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση: Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2013). *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση: Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2012). *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση: Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2011). *Η Ελληνική Οικονομία και η Απασχόληση: Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2014). *Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2013). *Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2012). *Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

ΙΝΕ/ΓΣΕΕ-ΑΔΕΔΥ (2011). *Οι εργασιακές σχέσεις στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Ετήσιες Εκθέσεις*, Αθήνα.

Ιωαννίδης Α., Παπαθεοδώρου Χ. και Σουφτάς Δ. (2012). *Εργαζόμενοι και όμως φτωχοί*, Αθήνα: ΙΝΕ/ΓΣΕΕ

Κουζής, Γ. (2014). «Η εργασία στη δίνη της οικονομικής κρίσης και των μνημονίων», στο Ζαμπάρλουκου, Σ., Κιούση, Μ. (επιμ.), *Κοινωνικές όψεις της κρίσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Πεδίο.

Κουζής, Γ. (2010): «Η πορεία της νεοφιλελεύθερης απορρύθμισης της εργασίας και το άλλοθι της κρίσης» στο συλλογικό τόμο Βατικιώτης, Λ. κ.λπ. *Ο χάρτης της κρίσης: Το τέλος της αυταπάτης*. Αθήνα: Τόπος

Κουζής, Γ (2001) «Εργασιακές σχέσεις και Ευρωπαϊκή Ενοποίηση», Αθήνα, ΙΝΕ/ΓΣΕΕ.

Μάρξ Κ, Το Κεφάλαιο, τόμ. ΙΙΙ, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα (1978).

ΣΕΠΕ (2012). Η Αγορά Εργασίας το 2012.

Τόλιος, Ι. (2010), «Οικονομικές και Κοινωνικές προεκτάσεις της κρίσης στην Ελλάδα. Προϋποθέσεις προοδευτικής εξόδου», στο Συλλογικό Τόμο *Ο Χάρτης της Κρίσης, Το Τέλος της Αυταπάτης*, Τόπος, Αθήνα.